

Đề bài

**Em hãy phân tích
bài thơ:**

**Cuối xuân tức sự
của Nguyễn Trãi.**

Bài làm

Nói đến Nguyễn Trãi là nói đến một thi hào, một cốt cách lớn, sáng trong vằng vặc như sao khuê. Ngoài áng thiên cổ hùng văn *Bình ngô đại cáo*, nhà thơ lớn này còn là tác giả của hàng trăm bài thơ Quốc âm, thơ chữ Hán đặc sắc. Trong số đó, phải kể đến bài *Mộ xuân tức sự* nguyên văn bằng chữ Hán.

Nhà thơ Khương Hữu Dụng dịch thành *Cuối xuân tức sự* như sau:

*Suốt ngày nhàn nhẽ khép phòng văn
Khách tục không ai bén mảng gần
Trong tiếng cuốc kêu xuân đã muện
Đầy sân mưa bụi nở hoa xoan.*

Bài thơ mang tên *Cuối xuân tức sự*, nghĩa là tả các sự việc xảy ra trước mắt vào một ngày cuối xuân. Nhiều người cho rằng Nguyễn Trãi viết bài thơ này khi ông đã lui về ở ẩn tại Côn Sơn. Khi ấy nhà đại công thần, đại tri thức Nguyễn Trãi đã không được tin dùng, lại bị nghi kị, gièm pha.

Không gian trong bài thơ thu hẹp lại nơi phòng văn của tác giả, vắng lặng trọn ngày cửa khép, khách tục không kẻ vãng lai. Phải chăng nơi đây được ví như tiên cảnh, tách biệt hẳn với không khí ồn ào, náo nhiệt bụi bặm của phù hoa trần thế. Trọn ngày nhàn nhẽ, nhà thơ đang ẩn mình giữa rừng nho biển thánh, đắm mình trong hương sắc tư tưởng đạo đức của cô nhân tử các áng sách xưa lan tỏa.

*Suốt ngày nhàn nhẽ khép phòng văn
Khách tục không ai bén mảng gần*

Lời thơ rất mực nhẹ nhàng, nhưng hàm chứa ít nhiều chua cay, bức bối và khó chịu. Con người trước nay ham hành động vì nước vì dân như Nguyễn Trãi, bây giờ phải chịu bó rọ giữa phòng văn suốt ngày nhàn nhẽ.

Lúc bấy giờ các bậc công thần cũ có lòng yêu nước thương dân như Trần Nguyên Hãn, Phạm Văn Xảo đã bị gian thần gièm pha hãm hại cả rồi. Triều đình gần như chỉ còn lại một bọn xu nịnh âm mưu kéo bè kết cánh, thực hiện mọi thủ đoạn gian ác để củng cố địa vị của mình. Nhà thơ của chúng ta đã phải lánh xa bọn gian thần tục tử ấy, từ chối mọi gần gũi giao tiếp với họ. Ông chọn cho mình thái độ *lánh đục tìm trong* để bảo toàn khí tiết, dù phải cam chịu một nỗi cô đơn trong sạch.

Thật ra trong thâm tâm nhà thơ lớn này, thái độ sống ấy chẳng qua là bất đắc dĩ. Tuy phải giam mình trong một phòng văn bé nhỏ, nhưng tâm hồn ông mở ra lồng lộng gió trời. Đóng cửa đây, nhưng mùa xuân vẫn tràn qua bằng âm thanh của tiếng cuốc khắc khoải, bằng mùi hương của hoa xoan thoảng nhẹ. Cửa đóng mà lòng vẫn giao cảm chan hòa với thiên nhiên bên ngoài:

*Trong tiếng cuốc kêu xuân đã muện
Đầy sân mưa bụi nở hoa xoan.*

Nhà thơ cảm nhận xuân bằng tiếng cuốc và bằng mùi hương vọng vào, ông cảm nhận ra rằng ngoài kia hoa xoan đang nở trong làn mưa bụi rắc nhẹ lay phay. Tiếng cuốc gọi hè ở đây đâu chỉ nhắc nhở cho nhà thơ biết mùa xuân sắp tàn mà phải chăng như còn đem đến cho ông âm vang một hướng vọng về đất nước như một cách cảm nhận của người xưa. Chim cuốc là hóa thân Thục Đế ngày nào bị mất nước, nên còn ôm mãi mối hờn khôn nguôi. Tuy trong phòng vắng, nhưng chẳng phút nào nhà thơ không nghĩ đến hoàn cảnh đất nước đang buổi khó khăn. Đôi lúc lại chạnh nghĩ đến cảnh mình tuổi xuân đã muộn. Nỗi day dứt không nguôi trong lòng đã hóa thân thành từng dòng thơ hàm súc mà ta đang phân tích. Dù thấy, dù trong hoàn cảnh nào, nhà thơ vẫn không nguôi ngoại được nỗi niềm ái quốc yêu dân của mình.

Bài thơ khế lại với hình ảnh trong làn mưa bụi, hoa xoan hé mở thoáng một mùi hương. Sao lại là hoa xoan, một thứ hoa dân dã quen thuộc của quê hương mà không là hoa huệ, hoa lan ước lệ kiêu sa? Hoa nở diu diu trong mưa bụi lay phay thực là gợi cảm như niềm hy vọng hé nở trong lòng người, sau cuộc phong ba. Ta không thể không liên tưởng đến đôi dòng thơ của thiền sư Mãn Giác đời Lý:

Chớ bảo xuân làn hoa lụi hết

Đêm qua sân trước một nhà mai

Hay tả đôi câu của cụ Trạng Trình sau này:

Chín mươi thì kể xuân đã muộn

Xuân ấy qua ngày xuân khắc còn

Tuy mỗi người một cảnh, nhưng người xưa hầu như lúc nào cũng thấm thiết lòng tin yêu cuộc sống! Có thể xem đó là một bài học lớn cho con cháu ngày sau chăng?

Tóm lại, tuy có nhan đề là *Cuối xuân tức sự*, nhưng trong bài thơ, đâu phải nhà thơ ghi toàn các sự việc. Rõ ràng là phía sau *xuân đã muộn* mà hoa xoan vẫn bừng nở đây xuân kia là tấm lòng của Nguyễn Trãi. Tấm lòng của một con người có nỗi niềm buồn bực, âu lo trong cô quạnh, nhưng vẫn tin yêu và hy vọng: lòng ưu dân ái quốc mãi mãi vẫn tràn đầy như sức xuân bất chấp cả tuổi tác, thời gian.

Bản dịch của nhà thơ Khương Hữu Dụng giản dị, trong sáng, thể hiện được tính cách và tâm hồn của tác giả. Về tiết tấu, bản dịch đã ít nhiều thoát khỏi khuôn sáo để có được âm điệu nhẹ nhàng, đa dạng.

Có thể xem đây là một bài thơ hay, vì nó đã cô đúc được tâm tình và tư tưởng cao quý, thanh bạch của một thi hào thật đáng để cho người đời sau suy nghĩ và học hỏi.